

Mar naj beli ideal, ves gol,
zaničevan in opljuván,
za večno na križu visi?
V odsevu biriške lampe, ki sije vanj vsa žolta
na Evropski Veliki Petek,
kaj naj Hrvat ubogi stori?

Ko Sina Človekovega žalijo,
mu rane parajo in palijo,
ko mu kletve in kamni in naboji lete v glavó,
na oblačni, črni Evropski Veliki Petek,
ko se trese zemlja, ta krogla krvava,
od Pekínga do Ríma, od Transwaala do Kremlja,
hrvaški ljudje mrlíško lučko žgo,
sedmino otožno pijó in zateglo pojo:
Spet je ena glava za krvavo seme pala.
Na jambor ladje so spet pribili admiralala.
A kaj za to! Dani se. Internacionala.

Prevedel Matej Bor

MRZLA NOČ

Aleksej Tolstoj

Ali se spominjate samega začetka, prvih tednov državljanske vojne? Še pred ledenim pohodom Kornilova... To ti je bil zanimiv čas!... Prvo formiranje rdečih odredov... Vrvež, zmešnjava, sabotaže, nihče ničesar ne ve, krog in krog izdajalci... Takrat so se začeli oficirji, junkerji, študentje in policisti zgrinjati v Novočerkassk pod okrilje atamana Kaledina in zarisalo se je prvo, neustaljeno, gibljivo bojišče. Pri njih je bilo kakšnih deset tisoč mož in jedro je sestavljala oficirska brigada. Operirali so po razbojniško — z nenadnimi napadi. Posebej se je odlikovala četa kozaškega stotnika Černecova. Rušila je rudniške jame, delavske naselbine, železniška križišča. Širila je strahoten preplah. Tik pred božičem je Černecov napadel veliko železniško postajo Debalcevo: premetali so ves kraj, zvelikli na sneg komuniste in jih pri priči posekali s sabljami. Sedemindvajset ljudi so pobili in odpeljali za talce. Prebivalstvo je bilo na smrt prestrašeno. Naložili

so sladkor in špirit, postavili vse železničarje in postajne uslužbence ob vagon Černecova in jim zaukazali, da se morajo klanjati, dokler jim vlak ne izgine izpred oči. Skratka, razsajali so, da bi bolj ne mogli.

Tako torej... Vrhovni poveljnik Antonov mi je zapovedal iz Harkova: z odredom pojdi v Debalcevo in tam drži bojno črto... A v mojem odredu so bili sami novinci, še neprekaljeni v bojih, ravno sem ga šele sestavil v Kostromi. V njem so bili taki rumenokljuni junaki, ki so jim rokavi vojaških plaščev mahedravo tolkli ob kolena in katerih glavna skrb je bila, kako bi se prikopali do belega kruha ob Donu. Ko so izvedeli, da pojdemo proti Debalcevu, so se vznemirili po svojih toplih brlogih. Zaukazal sem, naj se v smeri pohoda odpošlje dežurna četa v izvidnico, naj si nihče ne odpasuje nabojujnikov in ne spi — in nastalo je še večje razburjenje, zamera... Politični delavci — ravno taki zelenci in nerode — so noč in dan mirili moje borce, jim ulivali poguma, jih prepričevali s celimi stranmi iz Engelsa... Križ božji, sem si mislil, saj to je cela univerza, ne pa vojska...

Prišli smo v Debalcevo. K našemu vlaku se je pognala truma žensk — jok, tarnanje: na, poglejte, kako so naredili z nami... Kar je res, je res, bilo je ogabno... Po hišah v vasi so bile razbite šipe, na snegu mlake krvi, možgani... V gasilskem domu je ležalo dvajset mrličev... Še tisti dan smo jih pokopali in jim izkazali vojaške časti. Že kar na grobu jih je veliko priseglo, da se bodo maščevali, in blizu sto mož — sorodnikov pobitih, ljudi, ki so bili priča grozodejstev — se je prostovoljno priglasilo v odred... No, s temi sem že mogel računati.

Ko smo se izkrcali z vlaka, sem eno stotnijo pustil pri ešelonu in tri v rezervi na postaji, s preostalimi pa zasedel bojišče na vsem področju železniških prog in utrdil izpostavljene postojanke. Na postaji se je kar trlo ljudi — mrgolelo je beguncev, demobiliziranih, raznih ogleduhov, izzivačev... Naj sem jih še toliko polovil in pozaprl — kar naprej so se kotili drugi in šušljali. Ni še minilo dva, tri dni — in že je bil odred kakor urečen. Vse je bilo potrto. Komandirji strahopetni. Politični delavci so bili zbegani, stiskali so se v kot... Če si spregovoril z borci, te je sprejel čemeran molk... No, si mislim, lepa reč... In širile so se govoriče — ena razburljivejša od druge: tam in tam so se uprli kozaki, od te in te plati se zgrinja silna armada belih s samim Aleksejevom na čelu... Jaz pa sem imel samo dve strojnici, in ko bi bil imel vsaj kakšen zanikrn topič! Nabojev je prišlo po kakšnih petdeset na borca... Brzobjavim Antonovu v Harkov in ga prosim, naj pošlje artilerije in strojnih pušk. Po direktni telefonski liniji mi odgovori Muravjov, načelnik štaba, tisti, ki je bil pozneje tako slaven

poveljnik armade in so ga čez sedem mesecev v Simbirsku v Troickem gostišču ustrelili Letonci zaradi izdaje... Muravjov odgovori: »Dobro, takoj odpošljemo.« Čakam... Drugi dan — to je bilo tridesetega decembra — dobim zapisnik: »Prvič: Skupni zbor delegatov iz vseh čet... Poveljniku odreda. Odlok. Dokler ne dobite artilerije in strojníc, ne zasedajte nobenih položajev. Drugič: prosimo vas, da takoj odpošljete odred v zaledje, in prosimo, da ravno tako nemudoma izpolnite naše naročilo. Delegati: Suvorov, Zirajanov, Beljakov, Arkcopolov, Lovkoj, Krutikov« — pa konec... Ej, capini! Odpošljem resolucijo: »Nujno. Delegate je treba odpoklicati. Dopovejte vendar: ni mogoče, da bi se umikali...«

Vso noč nisem spal. Sedel sem ob brzojavu. Bil je strupen mraz. Dihnem v šipo in pogledam: mesec v mavričnem kolobarju, krog in krog mrtva puščava in na tirih se v mesečini svetlika razbito steklo. Pokesal sem se, zakaj sem se prejšnji dan tako razvnel: v vlaku, ki je pripeljal mimo, so našli zaboje s konjakom in zaukazal sem vse steklenice razbiti ob kolesih... Ljudje so jokali, ko so gledali razdejanje... In zdaj bi se mi na vso moč prileglo, če bi mogel napraviti požirek... Mahoma zagledam pod vrati listek, na njem načečkano: »Odpelji nas v zaledje, če ne, te ubijemo.« Brez podpisa. Dobra je ta... Hodim gor in dol po brzojavnem uradu, kadim. Aparati brnijo. Telegrafist ima rdeče oči — kakor govedina. Obrača se za menoj in brez glasu govori: »S postaje Zverevo (to se pravi s področja belih) je prišlo: Cigan, Judež, rdeča golazen, mi ti bomo že dali vetra za novo leto. Le počakaj. Stotnik Černecov.«

Prav, si mislim, bom pa počakal... In odpošljem novo brzojavko Muravjovu v Harkov: »Pohitite s topništvo in strojnicami...« Kakor hitro se zdani, odpošljem trobače in razglasim obsedno stanje: Kdor ne bo spoštoval ukazov, bo brez sodbe ustreljen, naj bo vojak ali civilist. To je deloma zaleglo. Brez pregovarjanja so vsi zasedli svoje položaje in strelske jarke... Mraz pa je še huje pritisnil, sonce je bilo majhno, motno, zrak je kar pel in zvenel kakor steklo, korake je bilo slišati celo vrsto daleč. Nad vasjo, po vseh tirih so vstajali beli dimi. Meni pa kar ni in ni hotelo iz glave, kakšen novoletni sprejem mi neki pripravljajo.

Okrog treh popoldne so iz Zvereva brzojavno sporočili: »Proti Debalcevu je odpeljal rostovski vlak številka tri...« No, če je odpeljal, je pač odpeljal — preiskali ga bomo in ga spustili naprej... Čez četrte ure spet iz Zvereva: »Rostovčan številka tri je drugič odpeljal...« Oho, si mislim, s tem se pa ne vozijo civilisti, kakor je

videti... Petnajst minut pozneje že spet: »Rostovčan številka dve je drugič odpeljal...« In spet: »Številka tri je spet odpeljal...« In tako se je drug za drugim zvrstilo sedem vlakov...

Spričo tega bi moralo biti še bedaku jasno: sedem ešelonov belih jo maha proti Debalcevu... Vidiš, to je tisti sprejem! Planem k aparatu, brzojavim v Harkov. Od ondi me pomirijo: vlak z artilerijo je na poti... Sprašujem postaje na progi proti Harkovu: Kje je naša artilerija? Sprašujem postaje na progi proti Zverevu: Kje so ešeloni? Razgrnem karto, spremljam vožnjo vlakov... Prekleti ešeloni letijo kot na perutih proti Debalcevu, vlak z mojim topništvom pa se cijazi na nenamazanih kolesih... Računam — ne bo prišel o pravem času... Beli bodo prej tukaj — no, vsaj tri ure prej...

Po glavi pa mi od neprespanih noči kar vrši kakor v tkalnici — ničesar ne morem premisliti. Vidim, kako se je telegrafistu pobesil nos, kako so se mu povesele ustnice. Zbudim ga, mu pokažem samokres: »Kaj se to pravi? Sabotaža?« Izpahne proti meni svoje goveje oči in zmedeno zašepeta: »Požirek, da se poživim, če ne, spet zaspim...« Stečem na progo, s sabljo nalomim iz mlakuže zmrzlega konjaka in ga v kučmi prinesem telegrafistu... Na mah ves zagori... Sprejme brzojavko: ešeloni so kakšni dve postaji od Černuhina. A v Černuhinu bo zadnji postanek. Kar popari me... Planem pokonci. Sonce je že zašlo za dime. Mraz je še hujši. Ko bi imel vsaj dve palici peroksilina, da bi lahko most vrgel v zrak! Pa nimam ničesar, samo nekaj nabojev. Pokličem komandanta bataljona: »Tako! zberi vod pehote, vzemi progovne delavce z orodjem, pojdi k postaji Černuhinu in odvij vse kretnice...«

Čisto se je že stemnilo, lune mi videti — zagrnjena je z meglo. Stojim na peronu, z zobmi trgam rokavico. Navsezadnje se lučke v svetilkah le pomaknejo proti Černuhinu... A kako ti lezejo! Kaj so brez nog ali kako?... In v ledeni tihoti se mi kar naprej dozdeva, da slišim drdranje koles. Še celo z ušesom ležem na tire: zdi se mi, kakor da zemlja hobni... Zaukažem, naj pogasijo luči na postaji in na progah, naj zateptajo ognje. In nastane taka tesnoba — še pes ne zabevska v tišini. Le škornji mi cvilijo, jokajo...

Ne spominjam se, koliko časa je preteklo, ko se pripodi jezdec. Osvetim ga z električno lučjo: »Stoj! Kam?« V oblaku sopare se prikaže v svetlobi vsa ivnata konjska glava, komandant bataljona razjaha: »Smola!« — »Kaj je?« — »Kretnic ne morem odviti.« — »Kako ne morete?« Pograbitim revolver. »Sodrga!« Pištola mi kar pleše v roki in vpijem, da res že ni več človeku podobno... Konj se trga z vajeti.

»Nikar se ne deri,« mirno pove komandir bataljona, »saj ti povem: delavci so v tem mrazu polomili vse ključe, ne moremo vendar s prsti odvitvi vijakov, hudiča!«

Kar sesedel sem se. »Kaj pa naj zdaj napravimo?« Molčal je. In že zaslišiva; ooooožno nekje daaaaleč diiiiivje zapiska vlak. V mrtvi stepi so pod sivo mreno lune zabrlizgale lokomotive naših sovražnikov...

Tisti trenutek zaslišim glas: »Tovariš komandant, če dovolite — kot bi mignil, razderem progo...« Obrnem se: pred menoj stoji strojevodja Šljapkin v lahkem suknjiču in s čepico in od njega smrdi po konjaku... »Dovolite mi, da vzamem dvajset praznih vagonov...«

Samo pomisli, kje se je začela vročica! Nabrali smo kakšnih petdeset praznih vagonov in jih pripeli k močni sormovski lokomotivi. Komandir bataljona in kakšnih pet prostovoljcev rdečearmejcev se je pognalo na lokomotivo in že je Šljapkin zapodil vlak navzdol proti Černuhinu... Noč je zabučala... Ko pa je v daljavi potihnilo drdranje koles, smo razločno zaslišali zateglo žvižganje sedmih sovražnikovih vlakov... Ali se Šljapkinu posreči? Življenje treh tisoč vojakov je odvisno od tega, ali se mu posreči raztreščiti prazni vlak na križišču. Vse, kar je bilo živega na postaji, je bilo pokonci, poslušalo... Samo srce mi je razbijalo ob kožuhu, tolklo je neverjetno dolge sekunde...

Nazadnje le... tresk, rožljanje, škrtanje... Za griči se je visoko vzdignil plamen... Ho-ho-ho, je zabobnelo in zaropotalo... Pognal sem se na konja bataljonskega, se zapodil na bojno črto. Straže so bile vse na svojih mestih. Iz strelskih jarkov so pogledovali ledeni možje. Glasno sem voščil: »Novo leto, tovariši! Hočem pričakati to uro, kakor se spodobi za oboroženega proletarca — kot zmagovalec!... Svarim vas, sovražnik utegne priti vsak trenutek. Nikogar ne spustite čez strelsko črto, vsakemu poženite kroglo v glavo... Opolnoči pripelje vlak artilerijo in mitraljeze. Zmaga je naša...« V odgovor mi je od povsod zadonelo: »Hura...« In seveda sem se delal, kakor da sem popolnoma prepričan o njihovi bojni vnemi. Topov in strojnic pa vendar še zmeraj ni bilo od nikoder... S tem, ko smo zatrpali černuhinsko križišče, smo si dobili samo nekaj odloga... To smo vsi vedeli...

Vrnem se na postajo. Tam me že lep čas kliče k aparatu Černuhino. Telegrafist je dobre volje, se reži. Pograbit trak, preberem: »Govori Černuhino. Pri aparatu komandant čelnega odreda polkovnik Kuzminski. Komandant korpusa je zaukazal, naj vam sporočim: S kakšno pravico uničujete ljudsko imetje in razbijate vagone?«

Odgovorim: »Debalcevo. Pri aparatu poveljnik čet debalcevskega rajona Ivanov.* Sporočite komandantu korpusa, da bom za svoja dejanja polagal račune pred delavsko vlado, vašemu komandantu pa vse to nič mar...«

Černuhino: »Aha, tako torej, nesramnosti bi mi rad jezikal?... Ta trenutek preidem v napad: bomo videli, kje neki boste s svojo delavsko vlado.«

Debalcevo: »Izvolite mi povedati, v kateri smeri mislite napasti; ker je temno, vam bom razsvetlil pot s topovskim ognjem.«

Odgovora na to ni bilo. Telegrafist se je molče stresal od smeha. Čez pet minut me je poklicalo Kolpakovo, postaja med Černuhinom in Zverevom: »Pri aparatu poveljnik ekspedicijskega korpusa konjeniški general.«

Odgovorim: »Debalcevo. Pri aparatu komandant Rdeče armade vojak Ivanov. Blagovolite mi povedati svoje ime.«

Kolpakovo: »Ime je brez pomena, tovariš moskovski komisar. Kakor hitro mi pridete v roke, boste odgovarjali za vse nesramnosti, za norčevanje iz ljudstva, za poškodovanje prog in voz, za svojo verolomnost in bojazljivost. Kljub vašim barikadam bomo prišli do vas — vi, rdeči general brez stopnje — in vas oderemo na meh, da boste zares rdeči general. Zdaj pa mi odgovorite, ničvrednež, malopridnež: Ali se tako vojskujejo pošteni vojaki? Ti, čeljust židovska, se skrivaš za grmado polomljenih voz. Še enkrat te vprašam: Kdaj boš nehal ovirati svobodno pot vlakov? Kdaj bo že konec vseh vaših nesramnosti?«

Debalcevo: »Pravoslavni general, ozaljšan z mnogimi svetinjami. Mirno lahko zmerjate in se repenčite, dokler ste sto vrst stran. A kaj, če ne bom jaz vam, temveč boste vi meni prišli v roke? Potlej bo res ime brez pomena: vse generale in polkovnike, ki jih bom zajel, bom lastnoročno postrelil. Naše nesramnosti pa bo konec takrat, ko v sovjetski republiki ne bo več generalov in druge oficirske drhali. Končal sem. Glede čiščenja proge je moj sklep nespremenjen. V Debalcevo vas ne spustim. Naj spregovorijo topovi.«

Kolpakovo: »Poprej si čistil čevlje v Rostovu na Vrtni cesti in jih boš spet, če se le rešiš iz mojih pesti. Mi, generali, pa smo bili zmeraj v Rusiji in tudi bomo. Če hočeš boj, ga boš dobil, mater ti, pasjemu sinu, hudičevo...«

In general je začel preklinjati s tako prostaškimi izrazi, da mi je od pobesnelosti stopil znoj na tilnik. Vendar sem se premagal in mu nisem začel vračati; prižgal sem si cigareto in odšel iz brzojavnice,

* Ime je izmišljeno.

a psovati ga je začel telegrafist. Že je šlo proti polnoči. Vsak hip smo čakali: zdaj zdaj se posveti slepeča bliskavica na černuhinski plati, začne se topovsko obstreljevanje. Kaj res ne bodo vlaki iz Harkova pripeljali pravi čas?

Luči na postaji so bile skrbno pogašene in zakrite, okna brzojavnega urada zagrnjena s konjskimi odejami. A motnosiva mrena na nebu se je bolj in bolj svetlila, se razgubljala: kar pogledaj — je že videti obrise streh in drevja... In zasrepel sem v hudičevo luno: Ugasni, svinja, skrij se za oblake, izgini, ne delaj mi kontrarevolucije...

In na vsem lepem, čisto preprosto, kakor da smo kje na letoviščarski postaji v bližini Moskve, ti jo počasi prikrevska star možiček v ovčjem kožuhu do pet, stopi k postajnemu zvoncu in — din-din-din-din!... Planem k njemu: »Kaj si znorel? Čemu zvoniš?« Pa mi iz ivnate brade mirno zabasira: »Harkovski je odpeljal s postaje Hacepetovke...« Hacepetovka pa je kakšnih sedem vrst strau... Pograbitim ga za ovratnik in ga potegnem k sebi: »Novo leto, stric!« Stečem k telefoncu, pokličem godbenike in dežurno stotnijo. Vrata začno loputati, cviliti, sneg zaškriplje, ročne svetilke zamigljajo. Vse se postavi na svoja mesta. In tisti hip razločno zaslišimo: Že gredo — ledeno mrzli tiri pojo...

S truščem in hruščem, puhajoč vročino, je prigrmel na postajo ekspresni vlak, zamigotali so močno osvetljeni potniški vozovi. Trobente so zavrvisnile »Internacionalo« — od veselja jim je šlo vse navzkriž... Še med vožnjo je skočil z vlaka poveljnik odreda, mi izročil pismo in raportiral: »Dvajset strojnic, sto tisoč nabojev. Pri strojnicah so Moskovčani...«

Pridejo iz voz ti moskovski mitraljezci — jaz pa strmim vanje, ko da se mi sanja: urni, razigrani, čedno oblečeni: »Pokažite nam položaje, že lep čas pritiskamo proti tem generalom...« In v teku spravijo strojnice na bojno črto... Čez kakšnih deset minut pa pripelje tudi drugi vlak s topništvo... Še preden se je zdanilo, so naše strelske vrste prešle v napad proti Černuhinu...